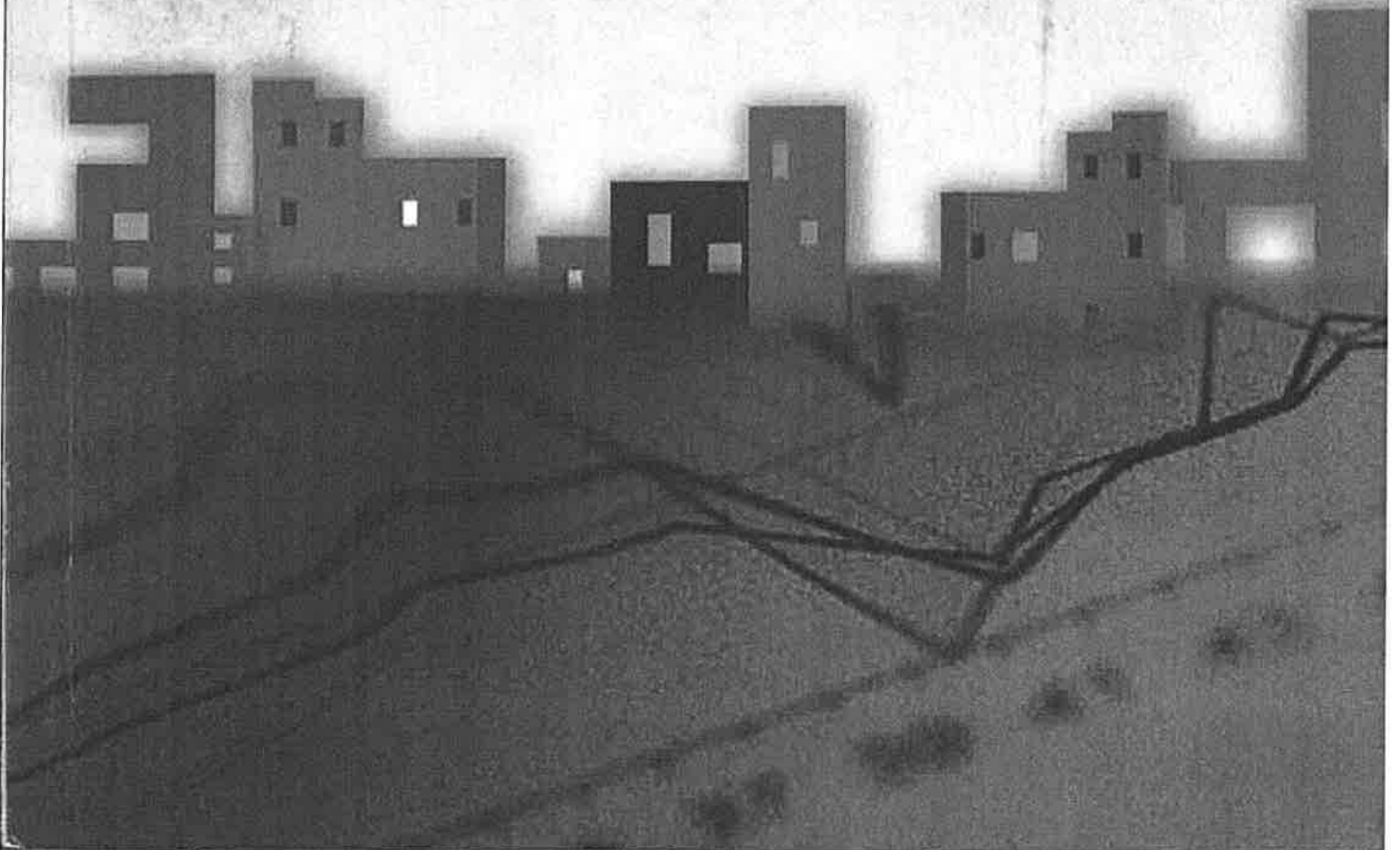

MUSEN KELEŞİE ARMAĞANI

EDITOR Ayşegül MENGI

DEMOKRASİ ve POLİTİKA

Hukuk Yönetim ve İktisat Üzerine

Editör
Ayşegül Mengi

Demokrasi ve Politika
HUKUK YÖNETİM VE
İKTİSAT ÜZERİNE

Ruşen Keleş'e Armağan

Imge Kitabevi Yayınları
Genel Yayın Yönetmeni
Şebnem Çiler Tabakçı

ISBN 978-975-533-552-0 (Tık. No)
ISBN 978-975-533-558-2 (6. Cilt)

© Imge Kitabevi Yayınları, 2007

Tüm hakları saklıdır.
Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Ekim 2007

Düzeltili
Ayşegül Mengi, Bülent Duru, Menaf Turan

Kapak
Duysal Yaşar

Baskı ve Cilt
Pelin Ofset Tipo Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Mithatpaşa Cad. No: 62/4 Kızılay-Ankara
Tel: (312) 418 70 93-94 • Faks: 418 10 46
www.pelinofset.com.tr

Imge Kitabevi
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (312) 419 46 10-11 • Faks: (312) 425 29 87
İnternet: www.imge.com.tr • E-Posta: imge@imge.com.tr

Siyasette Seyirci Çoğunluk ve Hükmeden Azınlık: Türkiye Üzerine Değerlendirme

*Ar. Gör. Dr. Leyla Kahraman**

Siyaset faaliyeti aslında bireyler ve toplum adına istenen gelecek tasarımlarını kurmanın ve bu tasarımları uygulamaya geçirmenin temel anahtarını sunabilecek bir potansiyeli içinde barındırmaktadır. Hedeflenen toplum idealine ulaşmanın ve mevcut toplumsal ve siyasal durumun iyileştirilmesini sağlamanın yolu siyasetin içinde yer almaktan, ona etki edebilmekten geçmektedir. Siyaset faaliyeti üzerinde söz sahibi olabilmek ve onu etkin bir biçimde kullanabilmek; aktif ve katılımcı bir yurttaş olmayı, siyasal hayatı etkileyebilen bilinçli bir seçmen olmayı ve bu yurttaşlık tipine açık siyasal ve hukuksal mekânizmaya sahip bir ülkede yaşamayı gerektirmektedir. Gerçek anlamda halk yönetimi/egemenliği siyasal hayatta seyirciler olarak değil de siyasal hayatı denetleyen, etkileyen ve yönlendiren bireyler olarak yer almak ve siyasal hayata çeşitli biçimlerde katılmakla ancak sözkonusu olabilir ve demokrasinin yöneten azınlığın hükümlerine dönüşmesi de ancak bu şekilde önlenebilir. Çalışmada Türkiye’de bireylerin siyasal hayattaki konumu/payı çeşitli veriler ışığında irdelenmiştir.

Siyaset Kurumunun Temelleri

Toplum, insan ilişkilerinin ve gruplarının tümünü içine alan en geniş kavramdır; toplumdaki sonra gelen en önemli unsur ise siyaset kavramıdır. Si-

* İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü

yaset, yönetim dizgesi içerisinde bir çok işlevi yönlendiren ve harekete geçiren hayati bir olgudur. Wolin (1999: 51) siyaseti; ortak, kamu yetkililerinin elde edebileceği kaynaklara ulaşmak için örgütlü, eşit olmayan toplumsal güçler arasında yürütülen meşru ve herkese açık çekişme anlamında kullanmıştır. Siyaset ortak değerlerden pay kapma, birtakım çıkarlar elde etmeyi içeren bir çeşit yarışma niteliği de taşımaktadır. Bu niteliğiyle toplumsal alanı kuşatan siyasal alan, geçmişten günümüze kesintisiz devam eden, tasarımı devletten devlete farklılık gösteren bir ağıdır (Lipson, 2005: 40).

Siyaset, topluluk içindeki bireylerin birbirlerine bağımlılıklarının farkına vardıkları, müzakereye tam açık yurttaşlar olarak hareket ederek karşılıklı tanımaya dayanan mevcut ilişkilere daha ileri bir biçim verdikleri ve bunları yasalara göre özgür ve eşit tarafların bir birlikteliğine doğru geliştirdikleri bir araç gibi algılanır. İdari gücün/devletin hiyerarşik düzenlemelerinin ve tekil kişisel çıkarların yanı sıra dayanışma ve ortak yarara yönelme toplumsal bütünleşmenin üçüncü kaynağı olarak ortaya çıkar. Oy hakkı ve ifade özgürlüğü gibi siyasal haklar yurttaşlara sonuçta bütünleşerek seçimler yoluyla idareye etkide bulunacak bir siyasal iradeye dönüşmek üzere özel çıkarlarını savunma fırsatı verir (Habermas, 1999: 37, 38).

Devlet siyasal hayatın odak noktasında yer alan temel kurum olarak, siyasetin dinamiklerinin düzenlendiği ve formüle edildiği kurumdur. Bir soyutlama olarak devlet hak ve görevleriyle yurttaşlardan ve kurumlardan, yasal yetki, ilke ve iktidardan oluşur. Devlet kurumu siyasal bir yapılanma olan hükümet kavramını içine alır. Her devlet kendi hükümetine sahiptir ve hükümet resmi konumlarda devlet adına otoriteyi elinde tutan belirli insanlar anlamına gelir. Devletin işleyişini yürütenler; temsilciler, milletvekilleri, resmi görevliler ya da kısaca hükümet kamusal kararlar alır. Toplum adına hareket eden kişilere kendi gücünü/iradesini emanet etmek devletin karakteristiğidir (Lipson, 2005: 64, 65, 77). Devlet bütün siyasi faaliyetlerin yöneldiği ve birbiriyle kesiştiği noktayı oluşturmaktadır (Yıldırım, 1995: 27). Devlet yönetimi herkesin hayatına temas etmekte ve sonuçta tüm yurttaşların ortak çıkarları yönetsel uygulamalarla ilgili olmaktadır (Lipson, 2005: 31-32).

Modern devletler demokrasi anlayışını özümsemiş ve siyasal sistemlerini demokratik ilkeler üzerine inşa etmişlerdir. "Halk tarafından yönetim" olarak demokrasi düşüncesinin kökleri, demos tarafından yönetimin eski Yunan deneyimine kadar geri gider fakat bu uygulama modern anlamından farklılıklar taşımaktadır. Eski Yunan'daki demokrasinin modern demokrasilerden farkı ve de eksikliği, tüm halkın siyasal eyleme katılamaması olup, demosu nüfusun bir bölümünün oluşturmasıdır. Nitekim bu süreçte bütün yönetim türlerinin toplumun belirli bir kesiminin yöne-

timi olduğu düşünölmüştür (Barry, 2003: 323). Modern demokrasilerin pratikte doğrudan demokrasiyi uygulama şansları yoktur. Bu nedenle demokrasiler temsili bir karakter kazanmış, yurttaşların tercihleri siyasal alanda seçilmişler tarafından temsil edilmeye başlanmıştır. Günümüzde demokrasi evrensel olarak siyasal sistemlerin meşruluğunun yegâne ölçütü olarak görölmekte ve gerçek varlığının özgür seçimlere, özgür siyasal partilere ve özgür kitle iletişim araçlarına dayandığı belirtilmektedir. Demokratik siyasal sistemler, seçilen kişilerin/organların halktan aldığı yetkiyle, halkın çıkarlarını gözeteceği/kamusal faydayı gerçekleştireceği varsayımı üzerine işlemektedir. Temsil ilkesine dayanan demokrasilerde gerçekten "halk" egemenliğinin olup olmadığı olgusu demokrasinin özünü kavrayamamış ve benimsememiş biçimsel demokrasilerde çoğu zaman tartışılmamaktadır (Wolin, 1999: 67).

Demokrasilerde bireyler seçimler yoluyla kendi iradelerinden vazgeçmekte ve seçilenler genel iradeyi taşımaktadırlar. Rousseau Toplum Sözleşmesi'nde genel irade ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "Her birimiz bütün varlığımızı ve bütün gücümüzü, bir arada, genel istencin buyruğuna verir, her üyeyi bütünü'n bölünmez bir parçası kabul ederiz". Sözleşmenin ortakları bir birlik olarak halk, egemen gücün birer üyesi olarak yurttaş, Devlet'in yasalarına boyun eğen kişiler olarak da uyruk adını alırlar (Rousseau, 2004: 30). Genel iradeyi temsil edecek siyasal iktidarları seçim sonuçları belirler. Seçim sonuçları seçilenlere itaati meşrulaştırmakta ve yöneten kesimin oluşmasına onay sağlamaktadır.

Türkiye'nin Siyasal Hayatı ve Bireyin Konumu

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan 1950 yılına dek tek partili bir siyasal süreç yaşamıştır. Bu süreçte cumhuriyetin kurucuları Türkiye Cumhuriyeti'ni kurumsallaştırmak ve modernleştirmek adına bir çok adım atmış, siyasal hayatta ise katılımcılıktan ziyade kendi siyasal tercihlerini uygulamaya koymuşlardır. Bu anlamda halkın demokrasi tecrübesi 1950 yılında çok partili siyasal hayata geçişle başlamış, yurttaşların siyasal hayatına farklı bir parti seçenek olarak girmiş, yurttaşın düşüncesi önem kazanmaya başlamıştır. Bu sürecin başlamasıyla yurttaşlar artık siyasal iktidarı belirleme konumuna gelmiş ve kullandığı oylarla siyasal hayatı etkileyen olarak, pasif bir nesne olmaktan aktif bir özne olmaya doğru yol almaya başlamıştır. Bu atılan adım çok ciddi bir adım olmakla birlikte Türk siyasal hayatının odak noktasını oluşturan seçim odaklı siyasal hayatın/anlaşımın yapılması ve kurumsallaşmasında bu süreç büyük paya sahip olmuştur. 1950 seçimlerinden günümüze dek yapılan seçimler Türkiye'nin siyasal hayatının en aktif dönemlerini ve seçmenlerin en sık kullandığı siyasal katılma biçimini oluşturmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının siyasi hakları Anayasa'da "Siyasi Hak ve Ödevler" başlığı altında belirtilmiş; seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarının sınırları çizilmiştir. Anayasanın 67. maddesi; "Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir" ifadelerine yer vermektedir. 68 ve 69. maddeler siyasi partiler ve siyasi parti üyeliği ile ilgili hükümleri içermektedir (T.C. 1982 Anayasası: 85).

Siyasal hayatın niteliğini belirleyen en temel unsur siyasi katılımdır. Siyasal katılım üç farklı boyutta gerçekleşmektedir: Olağan, olağan dışı ve baskıcı eylemler. Siyasal konularda bilgi sahibi olmak ve düşüncelerini ifade etmek, seçimlerde oy kullanmak, kişisel talepleri yansıtmak için bireysel dilekçe vermek, siyasi bir sorunu çözmek için başkalarıyla bir araya gelerek görüş alışverişinde bulunmak, siyasi partilere üye olmak, seçim kampanyalarında partiler içinde çalışmak, seçim toplantılarına katılmak, resmi parti ve dernek toplantılarıyla miting ve gösteri yürüyüşlerinde yer almak suretiyle hükümetten taleplerde bulunmak, politikacılarla görüşerek sorunları ve talepleri dile getirmek gibi faaliyetler siyasi katılım yelpazesinde yer alan çeşitli eylemlerdir. Olağan katılım yasal ve meşru nitelik taşıyan katılım türü olduğu için yaygın olarak kullanılan ve siyasi otoriteler tarafından da kullanılması arzulanan katılım biçimidir (Kalaycıoğlu, 1998: 236). Siyasal hayatın biçimlenmesinde ve denetlenmesinde siyasi katılım düzeyi çok önemli bir belirleyen olmaktadır.

Türkiye'nin siyasi hayatında gözlenen temel tespitler şu şekilde sıralanabilir:

* Türkiye'nin olumsuz demokrasi deneyimleri siyasetin sağlam zeminlerde kurumsallaşmasına izin vermemiştir. Bu durum siyasi kültürün gelişmesini kösteklediği gibi siyasi katılım yollarının da tıkanmasına neden olmuştur. Bireylerin aktif yurttaşlar olmasını sağlayıcı mekanizmaları değil, bireylerin katılımını oy verme eylemine indirgeyen seçime dayalı katılım mekanizmasının kurumsallaşmasını sağlamıştır. Öncelikle tek parti döneminden sonra Demokrat Parti ile başlayan demokrasi deneyimi yurttaşın siyasi eğitiminde bilinçli ve istikrarlı bir ders niteliği taşımamış, siyaset faaliyeti sağlıklı güdülerle işlemekten uzak bir niteliğe bürünmüştür. Çıkar çatışmaları, mücadeleye ve kargaşaya dönüşmüş, uzlaşma zemininde buluşulamamıştır. Bu kargaşa hali ekonomik istikrarsızlıklarla da perçinlenince sivil inisiyatifin sorunları çözemeyeceğini ve bu kaotik sürecin daha fazla uzamasının ülkeyi vahim sorunlara sürükleyeceğini düşünen askeri bürokrasi duruma müdahale etmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin demokrasi serüveni iki askeri darbeye kesintiye uğramıştır. Siyasi bilincin gelişmesine sekte vuran ve demokrasiyi yaralayan özellikle 1980 askeri darbesi Türk seçmenin siyasi kültüründe derin izler bırakmış ve

siyasal alanda yeni yeni filizlenmeye başlayan katılımcı kültürü de budamıştır. 1960 sonrası dönemde yurttaşlar aktif bir biçimde farklı sivil ve siyasal örgütlenmelerde yoğun bir biçimde yer alarak etkin bir katılım örneği ortaya koymaya başlamışlardır. 1960'ta 18.958 olan dernek sayısı 1970'te 42.170'e yükselmiş (Toksöz, 1983: 373) 1960'ta 282.962 olan sendikalı işçi sayısı da 1971'de 1.200.000'e ulaşmıştır (Güzel, 1996: 233). 12 Eylül ile birlikte 23.700 derneğin çalışmaları durdurulmuş, 1980'de 5.721.074 olan sendikalı işçi sayısı 1985'de 1.711.254'e düşmüştür (Yetkin, 1995: 208, 209). 12 Eylül süreci sonrasında yaşanan depolitizasyon süreci sonucunda siyasal katılım salt belirli dönemlerde oy kullanma eylemine indirgenmiştir (Aslan ve Kaya, 2006). Siyasetle ilgilenmenin neredeyse cezalandırıldığı 12 Eylül sürecinde yaşananlar, yurttaşları siyasetten uzaklaştırmış ve soğutmuştur. Siyasal hayatta çekingen ve pasif bireyler, kendini siyasal alanda güçsüz hisseden ve tek başına bir şeyi değiştiremeyeceğine inanan, oyunun değerini ve gücünü bilmeyen bireyler bu sürecin ürünüdür. Yurttaşların bu sürecin etkisinden kurtulmaları ve yeniden kendilerine güvenerek katılımcı siyasal kültürü sahiplenmeleri bu konuda cesaretlendirilmelerini ve katılım yollarının açılmasını gerektirmektedir. Fakat Türkiye'nin siyasal hayat ve demokrasi tecrübesi bu sürecin gerçekleşmesi için daha uzun bir zaman geçmesi gerektiğini ve daha çok yol alınması gerektiğini göstermektedir.

* Türkiye'de demokrasi biçimsel bir nitelik taşımaktadır. Siyasal kurumlar adına Türkiye'de tüm kurumlar görünürde vardır; parlamento, siyasal partiler, seçim, bazı kurumlar var ama gerçek anlamda halkı temsil eden, halkın etkinliğini duyurduğu, halk yararına işleyen bir demokrasi ve demokrasi kültürü yoktur (Akgüç, 1991: 104). Nitekim TBMM halkı temsil eden yüce kurum olarak siyasal hayatımızın başköşesinde yer almaktadır. Ne var ki TBMM halkı temsil etmekten çok uzaktır. Bunun en önemli nedeni TBMM üyelerinin halk tarafından seçilmiş gözükmeyle birlikte, aslında büyük çoğunluğunun parti liderleri tarafından ve/veya parti merkezlerinde dar bir kadro tarafından atanmasıdır. Parti üyelerinin, partiyi destekleyenlerin görüşleri, kamuoyu bu listelerin hazırlanmasında çok etkili olamamakta veya kimi etkili isimlerin görüşleri/pazarlıkları önem kazanmaktadır (Akgüç, 1991: 21). Bu şekilde meclise giren üyeler kendilerini halktan ziyade öncelikle parti başkanlarına hesap vermek zorunluluğu altında hissetmektedirler. TÜSIAD'ın 2001 yılında yaptığı "Seçim Sistemi ve Siyasal Partiler" araştırma verilerine göre seçmenlerin % 86'sı partilerin halkı temsil etmediğini düşünmektedir (Müderrişoğlu, 2001: 17). Halk siyasal kurumlara ve dolayısıyla bu kurumlarda yer alan temsilcilere güvenmemekte ve bu kurumların kendini temsil etmediğini düşünmektedir. Bu yaklaşım bireylerin kendilerini siyasal alandan soyutlamalarına ve siyasal alanda seyirci olarak yer almalarına neden olmaktadır.

* Bireylerin siyasal hayatta örgütlü bir biçimde yer alma düzeyi çok düşüktür. Özellikle siyasal hayatın vazgeçilmez unsuru olan siyasi partilere üyelik düzeyi dikkate alındığında da bu durum çok net bir biçimde görülmektedir (Tablo: 1) Son genel seçimlerdeki seçmen sayısı dikkate alındığında seçmenlerin % 28'inin ancak parti üyesi olduğu görülmektedir. Siyasi partilere üyeliğin düşük olmasının yanı sıra siyasi partilerin de sorunları vardır. Türkiye'de siyasal partilerde demokrasi kültürü tam olarak yerleşmemiş ve 12 Eylül tecrübesi ile de demokratik süreç kesintiye uğramıştır. Siyasal parti örgütlenmesinin sağlıklı bir temele oturması zaman gerektirmektedir. Siyasal parti kimliğinin kurumsallaşmasında kimi sorunlar yaşanmakta; partilerin bölünmesi, dağılması, birleşmesi, parti üyelerinin sık sık parti değiştirmeleri durumlarıyla karşılaşılabilir. Siyasal partilerin temel sorunlarından biri de parti içi demokraside kimi sorunlar olmasıdır. Genel başkanın tekelinde ve hükümranlığında bir parti yapısı neredeyse hakim durumdadır. Partinin sorumlu organları üzerinde, parti sorunları üzerinde ve seçimlerde özellikle parti başkanlığının görüşleri ve kararları büyük ağırlık taşımaktadır. Parti içi muhalefete çoğu zaman olumsuz bakılmakta, partide farklı, yenilikçi fikirlere, çözüm önerilerine açıklıktan ziyade kimi düşüncelerin muhafaza edilmesinden yana çaba sarfedilmektedir. Bu yaklaşımlar demokratik bir yapılanmadan ziyade otoriter bir yapılanmayı desteklemektedir.

Tablo: 1 Faal Partilerin Üye Sayıları

Partinin Adı	Kütükteki Üye Sayısı
Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)	4.678.224
Doğru Yol Partisi (DYP)	2.764.615
Anavatan Partisi (ANAP)	2.064.432
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	607.815
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	434.629
Demokratik Sol Parti (DSP)	266.710
Demokrat Türkiye Partisi (DTP)	196.274
Genç Parti (GP)	195.724
Saadet Partisi (SP)	192.966
Sosyal Demokrat Halk Partisi (SHP)	33.023
Millet Partisi (MP)	28.583
Büyük Birlik Partisi (BBP)	27.926
İşçi Partisi (İP)	21.366
Emek Partisi (EMEP)	16.751
Diğer Partilerin Tümü	33.572
TOPLAM	49
	11.562.610

Kaynak: T.C. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 2006'dan uyarlanmıştır.

* Özgür ve bilinçli, aktif yurttaşların siyasal sisteme sahip çıkması öğrenen ve demokrasi açısından istenen bir durumdur. Demokrasinin başlıca güvencesi; halkın ülke yönetimindeki olumsuzluklara göstereceği tepki, ülke yönetimine katılma istek ve şevki, temel hak ve özgürlüklerin korunması konusundaki direnci, sandığa sahip çıkması, oy kullanmadaki titizliği ve sağduyusudur. Demokrasinin geleceği ve güçlenmesi açısından bilinçli oy kullanma çok önemli bir unsurdur. Küçük kişisel hesaplarla, kaygılarla hareket etmeden, ülke sorunlarını düşünerek, oy vermeye ülkenin daha iyi yönetilmesini sağlamak için giden, pazarlıkla oyunu değiştirmeyen bir seçmen kitlesi, kendi geleceğini de ülkenin geleceğini de teminat altına alır. Kişisel oyuna değer veren ve kendi oyuna saygı duyan yurttaşlar gerçek anlamda siyasal iradelerini sandığa yansıtabilirler. Halkın demokratik düzende nihai karar yetkisinin kendinde olduğuna inanması ve bunu da herkese kabul ettirmesi gerekir (Akgüç, 1991: 43, 114). Fakat ekonomik kaygılar, geçim sıkıntısı halkın çoğunluğunun Türkiye’de ve dünyada olanlardan habersiz yaşamasına neden olmakta, yaşam kavgası onları siyasal hayatın gereklerinden uzaklaştırmaktadır. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi dikkate alındığında da görülmektedir ki, insanın ihtiyaçlar hiyerarşisinde fizyolojik ihtiyaçlar/yeme-içme-barınma, güvenlik, ihtiyaçları önplanda yer almakta, bunları karşılayamayan insan diğer ihtiyaçları zorunluluk olarak hissetmemektedir. Nitekim Türkiye’de halkın büyük çoğunluğu ekonomik sıkıntı çekmekte -açlık, işsizlik, vb.- ve bu nedenle de ihtiyaçlar hiyerarşisinin ilk iki basamağına takılı kalmaktadır. Bu nedenle kullanılan oy da bilinçli/gönüllü siyasi iradeyi yansıtmaktan uzak olup, uyarılmış oy niteliği taşımaktadır.¹ Oy kullanma güdüsü siyasi partilerin patronaj ağına takılmakta, iş, aş, vb. çıkar vaadiyle yönlendirilmektedir. Bu şartlarda sandığa yansıyan seçmenin iradesi değil, ihtiyaçların çeldiği oylardır.

* Türkiye’de halkın desteği olmadan yürüyen bir demokrasi yanılması mevcuttur. Demokratik bir düzende iktidarları meşru kılan, demokrasinin tüm kurallarına uyulmak koşuluyla, çoğunluğun oyudur (Akgüç, 1991: 112). Çoğunluğun oyu ise seçimlerle sağlanır. Seçimlerde halkın tümünün iradesinin meclise yansması, olması istenen bir durumdur. Fakat Türkiye’de seçimler halkın çoğunluğunun oylarını meclise taşıyamadığı gibi, alınan oy oranı ile kazanılan temsilcilik sayısı açısından da kimi dengesizlikler mevcuttur (Tablo: 2, Tablo: 3, Tablo: 4, Tablo: 5).

¹ Seçmenlerin kendilerine para veya mal yardımı; iş, aş veya başka çıkar temin edilmesi karşılığında gerçekleştirdikleri oy verme durumu gönüllü bir eylem değil “uyarılmış” bir eylem niteliği taşır. (Kalaycıoğlu, 1998:237).

Tablo: 2 Son Dört Genel Seçime Katılım Oranları

Seçim Yılı	Toplam Seçmen Sayısı	Nüfus	Seçmen/Nüfus Oranı %	Toplam Kullanılan Oy	Toplam Geçerli Oy	Geçerli Oya Göre Katılım Oranı
2002	41.407.015	67.803.927	61.07	32.753.386	31.510.007	76.10
1999	37.495.217	64.385.000	58.24	32.656.070	31.184.496	83.17
1995	34.155.981	60.614.000	56.35	29.101.469	28.126.993	82.35
1991	29.979.123	57.064.000	52.54	25.157.089	24.416.666	81.45

Kaynak: Belgenet Web Sayfası, 2006'dan uyarlanmıştır.

Tablo 2'ye bakıldığında seçmenlerin son dört genel seçime katılım oranları görülmektedir. Katılım oranları yüksek sayılmakla birlikte Tablo 3'de de görüldüğü üzere, özellikle 2002 genel seçimlerinde gözlenen durum çok net bir biçimde siyasal iktidarın tüm toplumun iradesini yansıtmadığını göstermektedir. Seçime katılmayanlar ve geçersiz oylar da dikkate alındığında Meclis'te temsil edilmeyen seçmen oranı % 69.1'dir. Bu oran çok ciddi bir biçimde siyasal iktidarın meşruluğunun sorgulanmasına neden olacak bir orandır. Geçerli oyların % 34.43'ünü alan AKP toplam milletvekilliklerinin % 66.36'sını almış, yani 365 milletvekili çıkarmıştır. Bu iktidar 5 yıl süreyle temsil etmediği halkı yönetmiş ve tüm halkı ilgilendiren konularda siyasal kararlar almıştır.

Tablo: 3 Son Dört Genel Seçimde Partilerin Oylarına Göre Milletvekili Dağılımı

Seçim Yılı	Partinin					*Temsil Edilmeyen Kesimin Oranı %
	Adı	Oy Toplamı	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı	Milletvekili Oranı	
2002	AKP	10.848.704	34.43	365	66.36	45.2+ 23.9=69.1
	CHP	6.114.843	19.41	177	32.18	
	Bağımsız	302.801	0.96	8	01.45	
1999	DSP	6.919.668	22.19	136	24.73	18.32+ 16.83=35.15
	MHP	5.606.634	17.98	129	23.45	
	FP	4.805.384	15.41	111	20.18	
	ANAP	4.122.926	13.22	86	15.64	
	DYP	3.745.417	12.01	85	15.45	
	Bağımsız	270.265	0.87	3	0.55	
1995	RP	6.012.450	21.38	158	28.73	14.44+ 17.65= 32.09
	ANAP	5.527.288	19.65	132	24	
	DYP	5.396.000	19.18	135	24.55	
	DSP	4.118.025	14.64	76	13.82	
	CHP	3.011.076	10.71	49	08.91	
1991	DYP	6.600.726	27.03	178	39.56	0.58+ 18.55= 19.13
	ANAP	5.862.623	24.01	115	25.56	
	SHP	5.066.571	20.75	88	19.56	
	RP	4.121.355	16.88	62	13.78	
	DSP	2.624.301	10.75	7	01.56	

Kaynak: Belgenet Web Sayfası, 2006'dan uyarlanmıştır.

* Seçimlere katılıp da oy verdiği partinin barajı aşamaması sonucu mecliste temsil edilmeyenlerle seçimlere katılmayanlar ya da oyları geçersiz sayılanların toplamı Tablo 2'deki katılım oranlarına göre hesaplanmıştır.

Tablo: 4 ve Tablo: 5'te de son dört yerel seçime katılım oranları ve partilerin kaz andığı üyelik sayıları yer almaktadır. Yerel seçimlere de katılım düzeyi yüksek olmakla birlikte, seçimlerde alınan oylarla kazanılan üyelik sayısı arasında kimi dengesizlikler söz konusu olup, bireysel iradeler tam olarak siyasal iradeye/temsilci oranlarına dönüşemeyebilmektedir. Seçim barajının yüksekliği de anlamlı derecede oyun boşa gitmesine, yani bireysel iradelerin boşa gitmesine neden olmaktadır. Böylece Türk halkının düzenli olarak ve en sık kullandığı -neredeyse tek- katılma biçimi olan seçimlerden de demokrasi adına beklenen sonuç tam olarak alınmamakta bireysel iradeler sandığa tam olarak yansıyamamaktadır. Seçim sistemindeki çarpıklık kimi zaman halkı temsil yeteneğinden/niteliğinden yoksun iradelerin halkı yönetmeleri/halka hükmetmeleri ile sonuçlanabilmektedir.

Tablo: 4 Son Dört Yerel Seçime Katılım Oranları

Seçim Yılı	Belediye Başkanlığı Seçimi		Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçimi		İl Genel Meclisi Seçimi	
	Seçmen Sayısı	Katılım Oranı	Seçmen Sayısı	Katılım Oranı	Seçmen Sayısı	Katılım Oranı
2004	34.075.239	% 71.75	15.430.103	% 69.97	43.300.364	% 75.28
1999	28.774.081	% 85.37	13.009.313	% 84.20	37.419.612	% 86.85
1994	23.261.235	% 90.62	10.906.834	% 89.30	32.020.941	% 91.79
1989	18.091.625	% 78.10	7.450.596	% 72.46	28.083.349	% 81.47

Kaynak: Yerelnet Web Sayfası, 2006'dan uyarlanmıştır.

Tablo:5 Son Dört Yerel Seçimde Kazanılan Belediye Başkanlığı Oranları/İlk 5 Partiye Göre

Seçim Yılı	Belediye Başkanlığı				
	Parti Adları	Alınan Oy Oranı %	Toplam Belediye Başkanlığı Sayısı	Kazanılan Belediye Başkanlığı Sayısı	Kazanılan Belediye Başkanlığı Oranı
2004	AKP	40.3	3515	1946	55.36
	CHP	20.87	3515	498	14.17
	DYP	09.47	3515	414	11.78
	MHP	10.13	3515	262	7.45
	ANAP	02.97	3515	113	3.21
1999	FP	18.40	3215	488	15.18
	ANAP	17.43	3215	779	24.23
	DSP	15.19	3215	189	05.88
	MHP	15.14	3215	499	15.52
	CHP	13.83	3215	373	11.60
1994	ANAP	22.97	2710	793	29.26
	RP	19.07	2710	329	12.14
	DYP	18.90	2710	886	32.69
	SHP	16.70	2710	436	16.09
	DSP	07.87	2710	23	0.85
1989	SHP	32.76	1984	652	32.86
	ANAP	23.74	1984	570	28.73
	DYP	23.48	1984	550	27.72
	RP	08.74	1984	74	03.73
	DSP	06.46	1984	37	01.86

Kaynak: Yerelnet Web Sayfası, 2006'dan uyarlanmıştır.

* Türkiye’de siyasal hayata çoğulcu değil çoğunlukçu yönetim anlayışı hakimdir. Seçim sistemi de bu anlayışı pekiştirmekte ve yeniden üretmektedir. Meclise giren partiler çoğunluğu temsil etmekte, iradesi meclise yansıyamayan kesim ise çoğunluğun kararlarına boyun eğmektedir. Muhalefet partileri de eğer meclisteki üye sayısı karar yeter sayısını sağlamıyorsa azınlıkta kalanların sesini duyurmada etkili olamamaktadırlar. Sayısal üstünlüğü elinde bulunduran ve karar yeter sayısını sağlayan iktidar partisi kararları alırken ve uygularken muhalefetin görüşlerine, desteğine ihtiyaç duymamakta, kamuoyunun görüşlerini ise zaten dikkate almamaktadır. İktidar olunan sürede çoğu siyasi parti kendi görüşleri dışındaki görüşlere ve uyarılara kulaklarını tıkamakta ve kendi görüşlerini hayata geçirmeye çalışmaktadır. Sayısal çoğunluğun halk tarafından onayının devam edip etmediğini sorgulama ihtiyacı hemen hemen hiç hissedilmemekte, iktidar sürecinde siyasal hayatın tek hâkimi olma durumu söz konusu olmaktadır. Bu durumu Demirel’in şu sözleri çok açık bir biçimde somutlaştırmaktadır: “Bulun 224’ü, düşürün bizi”. Sistemin mantığı bu şekilde yani, “eğer uygulamalar ve icraatlar beğenilmiyorsa sayısal üstünlüğün sağlanması ve iktidarın bu şekilde düşürülmesi” anlayışına dayanmaktadır. Bu anlayış ne demokratik ne de katılımcılığa izin veren bir nitelik taşımamaktadır. Bu çerçevede seçimler dışında halkın siyasal hayata katılımı ve siyasal hayatı denetleme/sorgulama mekânizmaları tam olarak kurulmadığından dolayı halkın bu süreçten dışlanması ve siyasal alandan uzak tutulması durumu mevcuttur. Seçim odaklı bir siyasal katılma modeli benimsenmiş, seçim dışındaki süreçlerin etkin ve katılımcı bir biçimde gerçekleştirilmesi için hemen hemen hiçbir girişimde bulunulmamıştır. Sadece seçimlere dayanan katılmayı yücelten bir siyasal sistemin demokratik niteliği ve halkı ne kadar temsil ettiği ciddi bir biçimde tartışılır. Seçim odaklı bir siyasal sistem beraberinde niteliğin değil niceliğin önemli olduğu sonucunu pekiştirmekte, niteliğin sayısal üstünlüğe feda edilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu mekânizma sayısal üstünlüğü sağlayan grubun niteliği ne olursa olsun siyasal iktidarı elde etmesi sonucuna göre kurulmuştur.

Sonuç

Türkiye’nin siyasal hayatının kalbini ve odak noktasını seçimler oluşturmaktadır. Aynı zamanda seçmenlerin istikrarlı ve yüksek düzeyde bulunduğu tek katılım türünü de seçimlerde oy kullanmak oluşturmaktadır. Böylesine önem taşıyan seçimler bile hakkıyla gerçekleşmemekte ve yurttaşların iradeleri tam olarak gerçekleşmemektedir. Seçim sisteminin sonuçlara yansıyan dengesizliği yanında en önemli sorun yurttaşın oyunu

tam hakkıyla kullanamamasıdır. Yurttaş sadece seçime ve seçim sonucunda kendisinin ve ülkesinin kazanacağı siyasal, ekonomik ve toplumsal faydalara odaklanamamakta, içinde bulunduğu şartlar çok yönlü bir değerlendirme sürecine olanak tanımamaktadır. Yurttaş oyunu bağımlı bir biçimde, çoğunlukla ekonomik kaygılar altında kullanmakta ve seçimlerde uzun vadeli çıkarımlarda bulunamamaktadır. Her şeyden önce oyların kurtarılması, özgülleştirilmesi -hele bizim gibi neredeyse tek siyasal katılım yolu seçimler olan bir ülke için- şarttır. Toplumda idealist olan ve siyasal gelecek tasarımı doğrultusunda oy kullanan kesimler elbette mevcuttur fakat bunlar azınlıktadır. Oy kullanmanın bilinçli, gönüllü ve özgür iradenin ürünü olabilmesi için zincirlerinden kurtarılması gerekmektedir. Bunu sağlamak için ekonomik durumun düzelmesini beklemeyi önermek tabii ki gerçekçi bir yol değildir, ama oy verme işlemini bu kaygıları aşarak gerçekleştirmenin uzun vadeli bir iyiliği gerçekleştirmenin yegâne yolu olduğunu düşünmek daha gerçekçi bir çözüm yolu olabilir.

Türkiye açısından siyasal katılmanın sadece oy verme eylemiyle sınırlı kalmaması yurttaşların siyasal hayatın öznesi olabilmeye doğru gidişinin önünü açacaktır. Siyasette seyirci olarak değil, siyaseti belirleyen bireyler olarak yer almak için siyasal hayatı etkilemek temel adımı oluşturur. Seçilenleri, yani halkı temsil edenleri siyasal alanda hükmedenler rolüne terfi ettirmemek için, verilen oyların hesabını sormak, orada bulunmalarını sağlayan gücü kendilerine değil halka borçlu olduklarını katılma mekanizması ile sık sık hatırlatmak gerekmektedir. Seçilenlerin siyasal alanda halkın görüşlerinden bağımsız bir biçimde kendi başlarına kararlar alıp uygulama keyfiyetine sahip olmadıklarını, aldıkları oylarla kendilerini halkı temsil etmeye adanmış olduklarının bilincinde olmalarını sağlamak yurttaşın siyasal alanda sesini duyurmasıyla mümkün olacaktır. Bunu hissettirmenin yolu aktif birer yurttaş olmaktan, siyasal katılım yelpazesini çok geniş tutmaktan geçmektedir. Siyasal iktidara verilen onayın sürüp sürmediğini denetlemek eğer onayı geri almak gerektiği yönünde inanç ağırlık kazanmaya başlamışsa da bu yöndeki talebi bireysel ve örgütsel yollarla siyasal iktidara dile getirmek gerekmektedir. Siyasal iktidarın devamı için halk onayının sürmesi gerektiğinin altı çizilmeli ve siyasal iktidarlar halkın onayını sürdürmeyi zorunluluk olarak iktidarlarının her aşamasında hissetmelidirler. Demokrasiler seyirci çoğunluk ve hükmeden azınlığın değil, aktif ve katılımcı yurttaşların ve halkın iradesini temsil eden yönetimlerin hikayesidir.

Kaynakça

- Akgüç, Öztin, *Politikada Gerçeği Arayış*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1991.
- Aslan, Mehmet, Gazanfer Kaya, "1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları", "<http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/867.pdf/>, 20.03.2006.
- Barry, Norman, *Modern Siyaset Teorisi*, Çev: Mustafa Erdoğan, Yusuf Şahin, Ankara: Liberte Yayınları, 2003.
- Belgenet Web Sayfası, "2002 ve 1991 Yılları Arası Genel Seçim Sonuçları"; "<http://www.belgenet.net/>
- Cohen, Joshua, "Müzakereci Demokraside Usul ve Esas", *Demokrasi ve Farklılık*, İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları, 1999, s. 140-173.
- Gözübüyük, Şeref, *T.C. 1982 Anayasası*, Ankara: Turhan Kitabevi, 2005.
- Güzel, M. Şehmus, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1996.
- Habermas, Jürgen, "Demokrasinin Üç Normatif Modeli", *Demokrasi ve Farklılık*, İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları, 1999, s.37-50.
- Kalaycıoğlu, Ersin, "Türkiye'de Siyasal Katılma ve Değişim", *75 Yılda Tebaa'dan Yurttaşa Doğru*, İstanbul: T. İş Bankası Yayınları, 1998.
- Lipson, Leslie, *Siyasetin Temel Sorunları*, Çev: Fügen Yavuz, İstanbul: T. İş Bankası Yayınları, 2005.
- Müderrişoğlu, Okan, "TÜSIAD'ın Seçim Sistemi ve Siyasal Partiler Kamuyu Araştırması", *Sabah Gazetesi*, 25 Aralık 2001, s.17.
- Rousseau, Jean-Jacques, *Toplum Sözleşmesi*, Çev: M. Tahsin Yalım, İstanbul: Betik Yayınları, 2004.
- T.C. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, "Faal Partilerin Üye Listeleri", 2006.
- Toksöz, Fikret, "Dernekler", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C:2, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983, s.366-378.
- Yerelnet Web Sayfası, "2004 Yılı ile 1989 Yılları Arası Yerel Seçim Sonuçları", "<http://www.yerelnet.org.tr>
- Yetkin, Çetin, *Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika*, Ankara: Ümit Yayınları, 1995.
- Yıldırım, Erdoğan, *Türkiye'de Siyaset Süreci*, Ankara: Ark Yayınevi, 1995.
- Wolin, Sheldon S., "Elle Tutulmaz Demokrasi", *Demokrasi ve Farklılık*, İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları, 1999, s. 51-71.